

Основними критеріями визнання наукової школи є [2]: відповідність профільної теми державним пріоритетним напрямам розвитку науки і техніки, програмам Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Національної асоціації наук, галузі; захист докторських і кандидатських дисертацій за напрямом школи; наявність відкриттів, винаходів; опублікування монографій, публікацій у фахових виданнях, депонування звітів; організація наукових заходів: щорічних міжнародних чи всеукраїнських конференцій, постійно діючих семінарів; створені на базі школи діючі науково-виробничі структури державного рівня [2].

Отже, наукова школа – це щоденна напружена пошуково-дослідницька мислєдіяльність неформальної групи чи колективу, котра гарантує вишкіл методологічно зрілого і водночас емпірично збагаченого теоретичного мислення її чи його учасників у певній сфері пізнавальної творчості. Наукові школи є головною неформальною структурою науки, що робить значний внесок у її розвиток. Їх представники, як правило, досягають значних наукових результатів.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія «Українські наукові школи». Міждисциплінарна академія наук (МАН) України. URL: <http://schools-ua.at.ua>.
2. Конвісер І. Наукові школи: стан і перспективи. Офіційний сайт «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Розділ «Наукові школи». URL: <http://www.vmurol.com.ua/index.php>.
3. Мирская Е. Научные школы: история, проблемы и перспективы. *Науковедение и новые тенденции в развитии российской науки*. Москва: Логос, 2005. 308 с.
4. Ярошевский М. Психологическое познание как деятельность. *Петровский А., Ярошевский М. Теоретическая психология: уч. пос.* Москва: Изд. центр «Академия», 2001. С. 36-104.

Владислав Бернацький

*магістрант Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – професор Л. Кравченко)
(м. Полтава, Україна)*

ВІЙСЬКОВІ КОНФЛІКТИ СУЧАСНОСТІ (МАТЕРІАЛИ ДО ПРОЄКТУ З ВІЙСЬКОВОЇ ІСТОРІЇ)

Війна – явище всіх історичних часів і всіх цивілізацій. Сокирами або гарматами, стрілами чи кулями, в результаті хімічних атак чи вибухів від ланцюгової атомної реакції, з близьких або далеких відстаней, індивідуально або масово, з волі випадку або за чітким планом і згідно з тим чи іншим методом люди вбивали один одного, користуючись зброєю і засобами війни, створеними завдяки звичаям і знанням, накопиченим людським суспільством.

Також людство завдяки мріяло звільнитися від воєн, але входить у третє тисячоліття з війнами та військовими конфліктами і з усього зрозуміло, що звільнитися від них у наступному столітті малоймовірно. Тому й утримують практично всі країни світу потужні збройні сили, які будуть брати участь у цих війнах.

У науці існує досить багато визначень конфліктів. Так, у політологічних словниках найпоширенішим є трактування конфлікт як: зіткнення двох чи більше різноспрямованих сил з метою реалізації їхніх інтересів за умов протидії. Джерелами такого конфлікту є: соціальна нерівність, яка існує в суспільстві; система поділу таких цінностей, як влада, соціальний престиж, матеріальні блага, освіта. Соціокультурні чинники досить часто діють при соціально-політичних конфліктах, коли конфліктом вважають зіткнення протилежних інтересів, поглядів, гостру суперечку, ускладнення, боротьбу ворогуючих сторін різного рівня та складу учасників. Конфлікт передбачає усвідомлення протиріччя і суб'єктивну реакцію на нього. Якщо конфлікт виникає в суспільстві, то це суспільний конфлікт. Конфлікт у формі збройної боротьби між державами (їх коаліціями) або соціальними, етнічними та іншими спільнотами називають війною; у переносному розумінні слова війна – це крайній ступінь політичної боротьби, ворожих відносин між певними політичними силами або країнами, таке соціальне явище, за якого неминучим є зіткнення ворожих збройних сил і втрати мирного населення.

На початку ХХІ ст. військові конфлікти являють собою велику небезпеку для справи миру. Потрібно мати на увазі й те, що в багатьох районах подібних конфліктів, де військові дії припинилися, створилася обстановка швидше перемир'я, ніж міцного миру. Просто з гострої стадії вони перейшли в стадію напружених або потенційних, іншими словами, «тліючих» конфліктів. Саме до цих категорій можна віднести конфлікти у Таджикистані, Боснії і Герцеговині, Косово, Північній Ірландії, Кашмірі, Шрі-Ланці, Західній Сахарі, на Кіпрі. Особливий різновид вогнищ таких конфліктів являють собою ще продовжуючі існувати так звані самопроголошені (невизнані) держави. Їх прикладами можуть служити Республіка Абхазія, Нагірно-Карабахська Республіка, Південна Осетія, Придністровська Молдавська Республіка в СНД, Турецька Республіка Північного Кіпру, Арабська Демократична Республіка Сахари. Досягнуте в багатьох з них з часом політичне і військове затишшя, як показує досвід, може виявитися оманливим. Подібні «тліючі» конфлікти і раніше мають у собі велику загрозу. Періодично конфлікти на цих територіях загострюються і ведуться справжні військові дії (Здравомыслов, 1996).

У світі налічується близько 350 військових конфліктів. Тільки протягом ХХ століття у світі зафіксовано 219 війн та військових конфліктів. Список війн ХХІ століття: Війна проти тероризму; Війна в Іраку; Війна в Афганістані (з

2001); Друга чеченська війна; Конфлікт у Македонії (2001); Російсько-грузинська війна (2008); Конфлікт у Південній Сербії (2000-2001); Громадянська війна у Лівії; Громадянська війна в Сирії (з 2011); Операція Лінда Нчі; Конфлікт у Північному Малі (2012-2013); Прикордонний конфлікт між Суданом та Південним Суданом; Конфлікт у Північному Ківу; Конфлікт в Центральноафриканській Республіці; Війна на сході України (з 2014); Збройний конфлікт в Ємені (2014-2015); Інтервенція Росії в Сирію (з 2015); Військова операція проти Ісламської держави.

Зараз у світі нараховується майже чотири десятки збройних конфліктів та війн, одна з яких триває в Україні. Кількість збройних конфліктів у світі від часів завершення Другої світової війни помітно зросла. Але якщо раніше найчастіше билися між собою держави, тепер це локальні конфлікти. Але часто в них бере участь інша держава, допомагаючи якійсь із сторін. Американський Центр всеохопного миру (CSP) за даними на початок 2017 року нарахував 36 війн. Безпосередню участь у них беруть 28 держав. З них майже половина (13 країн) мають затягнуті конфлікти – такі, що тривають понад 10 років. Це Афганістан (36 років), Колумбія (39 років), Демократична Республіка Конго (22 роки), Індія (62 роки), Ірак (34 роки), М'янма (66 років), Нігерія (17 років), Пакістан (17 років), Філіппіни (42 роки), Сомалі (26 років), Судан (31 рік) і Туреччина (30 років). За останні роки лише Шрі Ланка спромоглася завершити затягнутий конфлікт з тамілами. Це сталося у 2009 році. Окрім того, нещодавно Колумбія підписала мирну угоду з повстанцями і зародилася надія на мирне завершення збройного конфлікту. Інститут дослідження миру в Осло (PRIO) останній раз підраховував кількість конфліктів у 2014 році, тоді їх було 40. У 2013 році – 34. Як пише у своєму спільному з Університетом Уппсали (Швеція) дослідженні PRIO, починаючи з 1946 року вони нарахували 256 збройних конфліктів. Як бачимо, за початкову точку для ведення статистики вони взяли завершення Другої світової війни. Дослідники відзначають два головних тренди. Перший полягає в тому, що на початку підрахунків найбільшу кількість складали міждержавні та колоніальні конфлікти. Та згодом вони зникли і сьогодні домінуюча форма конфлікту – це внутрішньодержавний, але часто із залученням гравців з інших держав. Другий тренд – збільшення кількості внутрішньодержавних громадянських конфліктів. Пік припадає на 1991 рік – 52 збройних конфлікти. Потім почалося зниження: у 2003 році нараховувалося лише 32 конфлікти. З 2003 року кількість збройних конфліктів знову зростала і падала кілька разів – їх нараховувалося від 30 до 40 (Гомон, 2017).

Найбільш значні конфлікти:

– Корейський півострів – конфлікт почався у 1948 році з розділення Кореї на північ та південь. Завершився він у 1953 році облаштуванням найбільш укріпленої ділянки нічийної землі, яка розділяє КНДР та Південну Корею. Але

напруження на півострові лишається через те, що Пхеньян продовжує розвивати свою ядерну програму. КНДР має за оцінками спостерігачів 10 ядерних боєголовок. Тим часом у Південній Кореї знаходиться американська система протиракетної оборони та військова база (28,5 тисяч військових США).

– Війна в Сирії – розпочалась як продовження «Арабської весни» у 2011 році, але громадські виступи швидко переросли у військове протистояння сил, лояльних президенту Башару Асаду та його супротивникам. Обидві сторони підтримували іноземні держави. На боці армії Асада б'ються загони з Ірану та «Хезболи», яка базується в Лівані. З 2015 року його почала підтримувати ще й російська армія. Різні угруповання повстанців підтримують США, Туреччина, Саудівська Аравія, Йорданія та інші країни.

– Війна з «Ісламською державою» та міжнародним тероризмом – окремим гравцем війни в Сирії стала самопроголошена «Ісламська держава», яка взяла під контроль частину Сирії та Іраку. Але в 2017 році її позиції значно послабились. Днями іракська армія, курди та їхні союзники звільнили від «Ісламська держава» Мосул – друге за величиною місто Ірака, яке терористи захопили влітку 2014 року. У Сирії тривають бої за столицю «Ісламська держава» Ракку. З'явилися також дані про загибель лідера «Ісламська держава», самопроголошеного халіфа Абу Бакра аль-Багдаді. Та проблема в тому, що за часи війни в Сирії «Ісламська держава» встигла розростися до рівня міжнародної організації. Вона присутня в Лівії, а групи, які оголосили про лояльність самопроголошеному «ісламському халіфату» є також у Нігерії, на Філіппінах та інших країнах. Окрема небезпека – це апологети «Ісламська держава», які живуть у країнах Європи та час регулярно влаштовують там теракти.

– Війна в Лівії – почалась у 2011 році, як частина «Арабської весни». Повстанців, які виступили проти Муаммара Каддафі підтримали США, Франція та кілька інших країн Заходу. 20 жовтня 2011 року Каддафі було вбито, але це не припинило війну. На даний час різні регіони країни контролюються різними угрупованнями, яку ведуть бої між собою. У країні є один уряд, визнаний ООН, та ще мінімум два невизнаних.

– Війна в Ємені – зараз у цій країні ведуть війну сили повстанців-хуситів, яким допомагає Іран та урядові війська, яким активно допомагає коаліція, провідну роль в якій грає Саудівська Аравія. Через брак їжі та чистої води населення страждає від голоду та холери.

– Війна з Боко харам у Нігерії – угруповання радикальних ісламістів розпочало активну фазу террору в 2009 року, яка триває досі. Бойовики контролюють приблизно 20% території на півночі країни. З ними воює армія Нігерії, якій допомагають військові з сусідніх Камеруну, Чаду та Нігеру. Окрім джихадистів, у країні є інша конфліктна зона в дельті річки Нігер. Контроль за

нафтоносними районами пробували встановити з початку 1990-х різні повстанські угруповання, але з 2009 року їхня активність суттєво знизилась.

– Ізраїльсько-палестинський конфлікт – триває фактично з утворення держави Ізраїль рішенням ООН у 1947 році. Фактично він є частиною більш загального арабо-ізраїльського конфлікту. Араби, що проживають у Секторі Газа та на Західному березі річки Йордан домагаються створення власної незалежної держави, Ізраїль виступає проти цього.

– Громадянська війна в Колумбії – у 2016 році влада Колумбії спромоглася підписати мирну угоду з ліво-радикальним угрупованням Революційні збройні сили Колумбії (FARC). Війна з повстанцями тривала з 1964 року. У 2017 році близько 7000 з них були амністовані або випущені з тюрму. Зброю члени угруповання здали місії ООН. Проте в країні лишаються інші активні угруповання, які контролюють частину територій країни, здебільшого це банди, які живуть з контролю за наркотрафіком.

– Буддійсько-мусульманський конфлікт в М'янмі – Мусульмани-рохінг'я (або ж рохінджа) становлять меншість у країні, більшість населення якої сповідує буддизм. Віддавна вони борються за створення власної держави. У 2017 році армія та поліція М'янми провела масштабну операцію в штаті Ракхайн у відповідь на вбивство повстанцями-рохінг'я дев'ятох прикордонників. Близько 75 тисяч рохінг'я втекли до Бангладеш. За свідченнями біженців, армія та поліція М'янми, а також місцеве населення били й гвалтували жінок, вбивали дітей та скоїли низку інших злочинів проти людства. Місія ООН збиралася розслідувати ці злочини, але уряд М'янми відмовив її членам у візах. Нюанс в тому, що уряд М'янми вже рік очолює лауреатка нобелівської премії миру Аун Сан Су Чжи. Вона вважалася зразком борця за права людини і 15 років провела під домашнім арештом у часи правління військової хунти. За її словами, місія ООН недоречна, бо лише посилить етнічне протистояння.

– Війна в Афганістані – ця країна не виходить зі стану війни десятки років. Зараз там триває війна з талібами та угрупованнями, які називають себе підрозділами «Ісламської держави». Бойовики отримують підтримку з сусіднього Пакистану, де в Зоні племен розташовано чимало баз бойовиків. У 2001 році в країну зайшли війська коаліції НАТО на чолі зі США, які розпочали війну з угрупованнями «Аль-Каїди» і талібами. У 2014 році були проведені демократичні вибори, контроль за безпекою перебрали на себе місцева армія та сили безпеки. В Афганістані досі лишається 13 тисяч військових НАТО та США, і зараз точаться дискусії про те, чи не варто збільшити їхню кількість. Активність терористів у країні лишається високою.

– Конфлікт між Індією та Пакистаном – дві країни ведуть суперечку за Кашмір з 1947 року, коли обидві стали незалежними державами. За регіон вели три війни – в 1947, 1965 та 1999 роках. З 2003 року встановлено перемир'я, але

воно часто порушується. Обидві країни також мають інші «гарячі зони», де й досі стріляють, або ж стріляли нещодавно. В Пакистані це Белуджистан та райони, що найбільше страждають від діяльності радикальних терористичних угруповань – Вазірістан, Зона племен, Хайбер-Пахтунхва. В Індії це штати Ассам, Маніпур та Нагаленд.

– Нагорно-Карабахський конфлікт – збройне протистояння 1990-1994 років між Азербайджаном та Вірменією призвело до утворення невизнаної Нагорно-Карабахської Республіки (за вірменською версією Республіка Арцах). Підписання в Бішкеку угоди «Про незастосування зброї» призвело до зупинки масштабних військових дій, але локальні збройні сутички в яких гинуть азербайджанці та вірмени тривають досі.

– Громадянська війна в Південному Судані – 21 рік Народна армія визволення Судану вела війну з урядовими військами за автономію. У 2011 році рішенням ООН було створено нову державу – Південний Судан. А вже у 2013 році спалахнула громадянська війна вже у новоствореній державі. В її основі лежить етнічний конфлікт між народностями дінка та нуер і прагнення лідерів одноосібно контролювати місцеві нафтові родовища.

– Війна з «Ісламською державою» на Філіппінах – у травні бойовики кількох радикальних ісламістських угруповань захопили місто Мараві на філіппінському острові Мінданао. Їхній ватажок був проголошений керівником підрозділу «Ісламська держава» у Південно-Східній Азії. Армія Філіппін досі безуспішно намагається вибити терористів з міста, вбито вже близько 500 людей - військових та цивільних.

– Сомалі-пірати й терористи – єдина колись країна розвалилася внаслідок громадянських конфліктів на три частини. Самопроголошені Пунтленд і Сомаліленд живуть відносно благополучно. А от вся інша територія, колишня італійська колонія Сомалі страждає від анархії. На її території активно діє радикальне ісламістське угруповання Аш-Шабааб, а прибережні райони стали заробляти піратством (Гомон, 2017).

Соціокультурні чинники військових конфліктів (культурні, економічні, політичні, демографічні, екологічні тощо) – пов'язані з соціокультурним середовищем взаємин (Петтигрю, 1972, с. 314-329). Особливий статус займають чинники соціокультурного характеру, до яких відносять: сукупність норм, цінностей, уподобань, символів, соціальних стратегій поведінки тощо, що продукуються кожним окремим носієм певного типу культури (Костенок, 2011). Отже, підґрунтям кожного конкретного військового конфлікту є сукупність причин та передумов їхнього виникнення. Наявність та співвідношення тих чи інших складових призводить до виникнення кожної конкретної війни. Характер локальних війн та військових конфліктів сучасності

визначається: геополітичними інтересами країн-учасниць; воєнно-політичними цілями, засобами досягнення цих цілей, масштабом та активністю воєнних дій.

Отже, війни та військові конфлікти сучасності майбутнього породжуються не одним чинником, а переплетенням соціально-політичних, економічних, національних і релігійних суперечностей. Війни та військові конфлікти виникали протягом усієї історії людства, але починаючи з XX століть вони стали набувати стрімко наростаючої жорстокості. 90-ті рр. XX століть характеризувалися найбільшою кількістю військових конфліктів. Вивченням військових конфліктів спеціально займається Стокгольмський інститут проблем міжнародного миру (СІПРІ); саме поняття «великий військовий конфлікт» визначається його вченими як тривале протиборство між збройними силами двох або більше урядів чи одного уряду і щонайменше одного організованого збройного угруповання, що приводить у результаті військових дій до загибелі щонайменше 1000 осіб за весь час конфлікту, причому непримиренні суперечності стосуються управління та (або) території. Найважливішу роль у запобіганні та вирішенні таких конфліктів і контролі за ними грає Організація Об'єднаних Націй. Велике значення мають операції ООН з підтримання миру. Зниження військово-миротворчої активності ООН лише почасти можна пояснити її фінансовими труднощами. Зараз у світі нараховується майже чотири десятки збройних конфліктів та війн. Кількість військових конфліктів у світі скорочується, але людей в них гине незрівнянно більше. Підґрунтям кожного конкретного військового конфлікту є сукупність причин та передумов їхнього виникнення. До чинників соціокультурного характеру відносять: сукупність норм, цінностей, уподобань, символів, соціальних стратегій поведінки тощо. До соціокультурних чинників військових конфліктів відносять культурні, економічні, політичні, демографічні, екологічні та інші причини.

Проведене дослідження дає можливість на якісно новому рівні вирішувати питання з'ясування соціокультурних чинників військових конфліктів. Проте його результати не претендують на вичерпність і всебічне розкриття зазначеної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання визначення закономірностей виникнення і прояву соціокультурних чинників військових конфліктів, вивчення особливостей таких чинників, розкриття нових поглядів на роль і тенденції військових конфліктів у сучасному глобалізаційному світі.

Список використаних джерел

1. Військова конфліктологія: основні підходи до вивчення збройних конфліктів. Сучасна конфліктологія в контексті культури миру. Москва, 2001. С. 12-18.
2. Військовий енциклопедичний словник. Т.1. Москва, Ріпол класом, 2000. 425 с.
3. Воєнна доктрина України. *Вартові неба*. 2004. №4. С. 61-62.
4. Воєнні конфлікти другої половини XX століття : Зб. наук. статей / за ред. С. В. Кульчицького. Київ : Інс-т історії України, 2004. 100 с.

5. Гомон Д. Світова мапа війн. Де і за що сьогодні воює людство. 2017. URL: з: https://espreso.tv/article/2017/07/24/khto_z_kym_i_za_scho_vouye_sogodni_v_sviti.
6. Здравомыслов А. Г. Социология конфликта : Учеб. пос. для студ. вузов. Москва: Аспект Пресс, 1996. 102 с.
7. Киссинджер Г. Дипломатия. Москва : Ладомир, 1997. 848 с.
8. Костенок І. В. Соціокультурні чинники розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2011. № 1 (8). С. 288-294.
9. Мандрагеля В. А. Причини та характер воєн (збройних конфліктів): філософсько-соціологічний аналіз : Монографія. Київ: СУ, 2003. 570 с.
10. Основні риси збройних конфліктів кінця XX – початку XXI століття. URL: <http://um.co.ua/3/3-2/3-20799.html>.
11. Перепелиця Г. М. Воєнно-політичний конфлікт: методологія дослідження і врегулювання : дис... д.політ. наук: 23.00.02. Київ, 1996. 236 с.
12. Петтигрю Т. Ф. Рассовые отношения в Соединенных Штатах Америки: Социологическая перспектива. Американская социология. Перспективы, проблемы, методы ; [пер. с англ.]. Москва : Прогресс, 1972. 368 с.
13. Світова мапа війн. Де і за що сьогодні воює людство. URL: www.politik.org.ua.
14. Толубко В. Б., Бут Ю. І., Косевцов В. О. Основні закономірності сучасних локальних війн та збройних конфліктів. Київ : НАОУ. 2002. 68 с.

Наталя Головіна

*доцент кафедри філософії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(м. Полтава, Україна)*

МОРАЛЬНІ КОЛІЗІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРИКЛАДНА ЕТИКА

Прикладна етика є тією частиною сучасної етики, яка безпосередньо займається практичними проблемами людини, підключається до їх вирішення, впливає на реальні відносини між людьми. Етика завжди була практично орієнтованим знанням, проте з 70-х років XX ст. термін «прикладна етика», починає витісняти термін «практична етика», що використовувався раніше. Справа тут не в термінології, а в тому, що в етиці почав формуватися новий підхід до вирішення практичних моральних проблем, нові методи, інструментарій впливу на суспільну практику. Поява прикладних досліджень модернізувала образ етики настільки, що в західній літературі всю сучасну етику стали позначати терміном «прикладна».

Виникнення прикладної етики обумовлене, насамперед, трансформаціями в сучасній моралі, які навіть набувають вигляду моральних колізій. «В сучасному суспільстві існують властиві саме йому перешкоди і протиріччя в досягненні злагоди між людьми (як основні, базові, для даного суспільства, так і вторинні). Це стає джерелом постійних конфліктів. Особливо не плідною є та їх